

ჰომოფობიური სიძულვილის ენა და რეგულაციის მექანიზმები
საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი

ეკა აღდგომელაშვილი

მომზადებულია ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიუროს პროექტის „სიძულვილის ენის წინააღმდეგ ბრძოლა საქართველოში: ლაკმუსის ტესტი ადამიანის უფლებებისა და სოციალური ტოლერანტობისათვის“ ფარგლებში.

სტატია შესულია ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიუროს პუბლიკაციაში „როგორ დავძლიოთ სიძულვილის ენა. საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი“. 2012 წ.

შინაარსი

შესავალი..... 1

პრობლემის აღწერა 2

სამართლებრივი გარემო ლგბტ პირთა უფლებების თვალსაზრისით 2

სოციალური განწყობები ლგბტ პირთა მიმართ.....3

ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ძალადობა ლგბტ პირთა მიმართ 6

მედია კვლევები 7

მედიის რეგულაციის მექანიზმები საქართველოში 11

სხვა ქვეყნების გამოცდილება 14

საერთაშორისო სტანდარტები და მექანიზმები.....14

სიძულვილის ენის კრიმინალიზაცია და სასამართლო პრეცედენტები 16

მედიის თვითრეგულაციის მექანიზმები.....18

დასკვნები და რეკომენდაციები 20

შესავალი

წინამდებარე საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტის მიზანია ქვეყანაში ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების სპეციფიკისა და რეგულაციის შესაძლო მექანიზმების აღწერა.

თემის სირთულიდან და საკითხის ინოვაციურობიდან გამომდინარე, შეუძლებელია აღნიშნული პრობლემის ყველა ასპექტის განხილვა. როგორც მედია-კვლევებისა და აკადემიური მასალების სიმწირე, ისე კვლევების შეზღუდული ხასიათი (მაგ. მედია-კვლევების ფრაგმენტული ხასიათი, სხვადასხვა მეთოდოლოგიური მიდგომები, საკვლევი სუბიექტების სხვადასხვაობა, დისკრიმინაციის კვლევების გეოგრაფიული და რაოდენობრივი შეზღუდვა და სხვ.) არ იძლევა ამის საშუალებას.

დოკუმენტი მოიცავს ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის განხილვას ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების თვალსაზრისით, მის სიმწვავესა და თავისებურებებს, დინამიკასა და ძირითად ტენდენციებს. მის შესაძლო გავლენას როგორც სოციალური განწყობის ფორმირებაზე ლეგტიმური ჯგუფის წევრების მიმართ, ისე თავად ჯგუფის წევრებზე. გარდა ამისა, დოკუმენტში განხილულია ჰომოფობიური სიძულვილის ენის რეგულაციის განსხვავებული პრაქტიკები სხვადასხვა ქვეყნებში საკანონმდებლოდან დაწყებული თვითრეგულაციის მექანიზმის ჩათვლით.

პრობლემის აღწერა

სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება, ისევე, როგორც თანასწორობა და პიროვნების ღირსებისა და პატივისცემის ხელშეშევალობა, დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ ფუნდამენტურ ღირებულებას წარმოადგენს. ის, თუ როგორ უზრუნველყოფს კონკრეტული სახელმწიფო ბალანსს ამ ფასეულობებს შორის, მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული როგორც მათ კონკრეტულ ისტორიულ მეხსიერებასა და წარსულზე, ისე ქვეყანაში არსებულ რეალობაზე. სწორედ ეს განაპირობებს სახელმწიფოთა უმეტესობის განსხვავებულ მიდგომებს სიძულვილის ენის რეგულაციასთან დაკავშირებით.

სწორედ ამიტომ, სიძულვილის ენის რეგულაციის კონკრეტულ მექანიზმებზე საუბრისას მნიშვნელოვანია გარემოს მოკლე აღწერაც (ჯგუფის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება, დისკრიმინაციული პრაქტიკები, სამართლებრივი გარემო, მედიის დამოუკიდებლობის ხარისხი და სხვ), რათა სრულყოფილად იქნეს გააზრებული საფრთხეები რაც ამ მექანიზმების შემოღებას ან იგნორირებას შეიძლება თან მოჰყვეს.

სამართლებრივი გარემო ლგბტ პირთა უფლებების თვალსაზრისით

საქართველოში არ არსებობს ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობა. ქვეყნის უზენაესი კანონი, საქართველოს კონსტიტუცია კრძალავს დისკრიმინაციას შესაბამის მუხლში¹ ჩამოთვლილი ფაქტორების საფუძველზე, როგორცაა მაგალითად პირის ეროვნული და ეთნიკური წარმომავლობა, რელიგია, სოციალური ჯგუფისადმი კუთვნილება, სქესი და სხვ. სექსუალური ორიენტაცია და გენდერული იდენტობა ამ საფუძველთა ჩამონათვალში ნახსენები არ არის. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, კონსტიტუციაში ჩამოთვლილი საფუძველების ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი და მოიცავს დისკრიმინაციის აკრძალვის ისეთ საფუძველებსაც, რომლებიც პირდაპირ არ არის მასში ნახსენები.²

ბოლო დრომდე დისკრიმინაცია ჩადენილი რასობრივი, ეროვნული, ეთნიკური ან ენობრივი ნიშნით შეუწყნარებლობის გამო სისხლის სამართლის კოდექსით დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ დანაშაულად ითვლებოდა. 2012 წლის 27 მარტს საქართველოს პარლამენტმა დაამტკიცა ცვლილებები სისხლის სამართლის კოდექსში, სადაც დანაშაულის საფუძველთა აღნიშნულ ჩამონათვალს ასევე დაემატა პირის სექსუალური ორიენტაცია და გენდერული იდენტობა.

2000 წლიდან საქართველოში ჰომოსექსუალობა დეკრიმინალიზებულია. თუმცა სისხლის სამართლის კოდექსის რიგი მუხლები კვლავაც ისეა ფორმულირებული, რომ ჰომოსექსუალობის მარგინალიზაციას და სტიგმატიზაციას ახდენს³.

¹ საქართველოს კონსტიტუცია. მუხლი 14.

http://www.parliament.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=34&lang=ge

² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე შოთა ბერიძე და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ. 31.03.2008

³ „კოდექსი კრძალავს სექსუალურ კონტაქტს ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან მსხვერპლის უმწეო მდგომარეობის გამოყენებით, მუქარის ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით და 16 წლამდე ასაკის პირთან. გაუგებარია, რითია გამართლებული ის ფაქტი, რომ კანონი ცალკე კრძალავს ამგვარ ქმედებას ჩადენილს ჰომოსექსუალი პირების მიერ და სხვა მუხლებით კრძალავს იგივე ქმედებას ჩადენილს ჰეტეროსექსუალი ადამიანების მიერ(თუმცა, სასჯელი ორივე შემთხვევაში ერთნაირია); უფრო მეტიც, კანონის შესაბამის მუხლებში ჰომოსექსუალური სექსუალური აქტი მოხსენიებულია, როგორც „გაუკუღმართებული სექსუალური აქტი“. ამგვარი ტერმინების გამოყენება გაუმართლებელია და ეწინააღმდეგება საქართველოს კონ-

მიუხედავად იმისა, რომ შრომის კანონთა კოდექსი პირდაპირ კრძალავს დისკრიმინაციას როგორც სქესის, ისე სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე⁴, იგი სერიოზულ ხარვეზებს შეიცავს, რაც დისკრიმინაციის ფართო შესაძლებლობებს ქმნის პირის სამსახურში აყვანისა და დათხოვნის ეტაპებზე.

სქესის შეცვლის სერვისები ლეგალურად ხელმისაწვდომია საქართველოში, მაგრამ ეს პროცესი ფაქტობრივად დაურეგულირებელია სახელმწიფოს მხრიდან და ცალკეულ სამედიცინო დაწესებულებების მიერ ჩამოყალიბებულ წესებსა და დამკვიდრებულ პრაქტიკაზეა დამოკიდებული. პრობლემები კვლავაც რჩება ტრანსგენდერთათვის ახალი დოკუმენტების მიღებასთან დაკავშირებით, სადაც შეცვლილი იქნება მონაცემები მათი სქესის შესახებ.

კანონი გენდერული თანასწორობის შესახებ ზოგადად წინ გადადგმული ნაბიჯია, თუმცა ვინაიდან მასში გაწერილი არა არის კანონის აღსრულების მექანიზმი, იგი მეტწილად დეკლარაციული ხასიათისაა. გარდა ამისა, კანონი არ ითვალისწინებს ლგბტ ჯგუფის საჭიროებებს და შესაბამისად ნაკლებად შესაძლებელია ამ ეტაპზე მისი გამოყენება ლგბტ პირთა უფლებების დასაცავად. კანონი ოჯახური ძალადობის შესახებ პარტნიორთა ძალადობისაგან არ იცავს ლგბტ პირებს ვინაიდან იგი ვრცელდება მხოლოდ რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ პირებზე. საქართველოში კი ჰომოსექსუალური ქორწინება კანონით დაშვებული არაა.

ამგვარად, საკანონმდებლო დონეზე კვლავაც რჩება ხარვეზები, რაც ლგბტ ადამიანებს არათანასწორ პირობებში აყენებს. უმრავლეს შემთხვევებში კანონი არ არის აშკარად დისკრიმინაციული, მაგრამ მათი გამოყენება იწვევს დისკრიმინაციულ შედეგებს პრაქტიკაში და მნიშვნელოვნად ზღუდავს ლგბტ ადამიანების თავისუფლებებსა და უფლებებს.

5

სოციალური განწყობები ლგბტ პირთა მიმართ

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში დღემდე არ ჩატარებულა სიღრმისეული კვლევა, რომელიც ასახავდა საზოგადოებაში არსებულ განწყობებს ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა მიმართ, ჰომოფობიის გამოვლენის ხარისხსა და სპეციფიკას. დღემდე ჩატარებული კვლევების უმეტესობა, რომლებიც სხვადასხვა ღირებულებებთან/საკითხებთან და/ან ჯგუფებთან მიმართებას და განწყობათა ცვლილების დინამიკას სწავლობს (მათ შორის ჰომოსექსუალთა მიმართ), არ იძლევა ამგვარი ჩაღრმავების საშუალებას. გარდა ამისა, მეთოდოლოგიური და შინაარსობრივი სხვაობები ამ კვლევებს შორის არ გვაძლევს ამ მონაცემების განზოგადოების საშუალებას⁶. თუმცა, ზოგადი

სტიტუციასა და სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში დეკლარირებულ ფუნდამენტურ პრინციპებს: თავისუფლებასა და თანასწორობას კანონის წინაშე, ადამიანის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობას“. საქართველოში ლგბტ ქალთა მდგომარეობის ამსახველი ჩრდილოვანი ანგარიში CEDAW კომიტეტისათვის. WISG. თბილისი. 2012. http://women.ge/wp-content/uploads/2012/05/WISG-LBT-CEDAW-shadow-report_geo.pdf

⁴ საქართველოს შრომის კოდექსი. მუხლი 2(3).

http://www.parliament.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=34&lang=ge

⁵ საქართველოში ლგბტ ქალთა მდგომარეობის ამსახველი ჩრდილოვანი ანგარიში CEDAW კომიტეტისათვის. WISG. თბილისი. 2012. http://women.ge/wp-content/uploads/2012/05/WISG-LBT-CEDAW-shadow-report_geo.pdf

⁶ გარკვეული განსხვავებებია საერთო ევროპულ კვლევებშიც, რაც განპირობებულია გეოგრაფიული შეზღუდვებით - კითხვარები არ იყო ერთნაირი ყველა ქვეყნისათვის. გამოყენებული იყო სხვადასხვა მეთოდოლოგია, კვლევა ძირითადად ფოკუსირებული იყო ლგ ჯგუფზე, ტრანსგენდერები და ბისექსუალები კი ნაკლებად იყვნენ კვლევის ფოკუსში და ა.შ. შედარებისათვის იხ. Eurobarometer 296 (2008), chapter 9,

ტენდენციის გამოსავლენად მაინც მოვიყვანთ ამ კვლევების მონაცემებს, რომელთა მიხედვითაც, ლგბტ ადამიანები დღემდე რჩებიან ჯგუფად, რომლის მიმართაც საზოგადოება ყველაზე ნაკლებ მიმდევრობას ამჟღავნებს სხვა მარგინალიზებულ ჯგუფებთან შედარებით.

2003 წელს „საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტის“ მიერ ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა საზოგადოების მკვეთრად ნეგატიური დამოკიდებულება ჰომოსექსუალობის მიმართ – 84% ნეგატიური, 14% - ნეიტრალური, 2%- პოზიტიური⁷. 2006 წლის გამოკითხვის შედეგებით, რესპოდენტთა 81,4% აცხადებდა, რომ არ იმეგობრებს ჰომოსექსუალებთან, ხოლო 71,4%-ს არ სურდა ჰომოსექსუალებთან ერთად მუშაობა⁸. CRRC-ს მიერ 2009–11 წლებში ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ მდგომარეობა ჰომოსექსუალობასთან მიმართებაში დიდად არ შეცვლილა და იმ ადამიანთა რიცხვი, ვინც ჰომოსექსუალობას მიუღებლად მიიჩნევს, უცვლელი რჩება - 90%⁹

მსგავს სურათს აჩვენებს 2011 წელს ჩატარებული სხვა კვლევებიც, რომელიც სხვადასხვა უმცირესობათა მიმართ განწყობებისა და დამოკიდებულებების გამოსავლენად ჩატარდა¹⁰. ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ოფისის კვლევა უმცირესობების მიმართ მოსახლეობის განწყობებისა და დამოკიდებულებების შესახებ კი აჩვენა, რომ სხვა უმცირესობათა ჯგუფებს შორის, ყველაზე დიდი წნეხის ქვეშ სწორედ ლგბტ ჯგუფის ადამიანები არიან¹¹. იგივეს ადასტურებს ჯგუფის შიგნით ჩატარებული კვლევებიც.

თავად ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა შეფასებით, საზოგადოებაში მათ მიმართ დამოკიდებულება უფრო ნეგატიურისაკენ იცვლება. 2012 წელს ჩატარებული გამოკითხვის მიხედვით, იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც თვლიდა, რომ საზოგადოების დამოკიდებულება

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_296_en.pdf (24.01.2009); Eurobarometer 66 (2006), pp. 43-46, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf, (16.12.2008); Eurobarometer 263 (2007), http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_en.pdf (12.01.2009); Eurobarometer 317 (2009); European Values Study (1999) <http://www.jdsurvey.net/web/evs1.htm> (13.11.2008)

⁷ Sumbadze N., Tarkhan-Mouravi G., Transition to adulthood in Georgia: Dynamics of generational and gender roles in posttotalitarian society, Institute of Policy Studies. Tbilisi. 2003

⁸ Caucasus Research Resource Center, Programme of Eurasia Foundation: Short Review of the Results of Caucasus Research Resource Center's Data Initiative Survey – December 2006

⁹ „მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო სოციალურად ღრმად კონსერვატიულ ქვეყნად რჩება, მიდგომები ოდნავ მაინც იცვლება უფრო ლიბერალური, ევროპული მიმართულებით. იმ ადამიანების რაოდენობა, ვინც ფიქრობს, რომ ქალისთვის ქორწინებამდე სექსუალური ურთიერთობა არასდროსაა გამართლებული, 78-დან 64 პროცენტამდე შემცირდა, ხოლო მათი რაოდენობა, ვინც ფიქრობს, რომ ქალისთვის ქორწინების გარეშე შვილის გაჩენა გაუმართლებელია, 63-დან 50 პროცენტამდე შემცირდა. სოციალური კონსერვატიზმის ეს შესუსტება ყველა საკითხზე არ ვრცელდება. მაგალითად, იმ ადამიანების რაოდენობა, ვინც ჰომოსექსუალიზმს მიუღებლად მიიჩნევს, უცვლელი რჩება - 90 პროცენტი.“ ევროკავშირის მიმართ დამოკიდებულებისა და ცოდნის შეფასება საქართველოში. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი (CRRC), ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი. 2011.

http://www.epfound.ge/files/eu_report_geo_12jan2012_final_1.pdf

¹⁰ „პასუხად კითხვაზე, „რამდენად სასურველად მიგაჩნიათ ქვემოთ ჩამოთვლილი ჯგუფების თქვენს მეზობლად ყოფნა“, ძალზე არასასურველად რესპოდენტთა ყველაზე დიდმა ნაწილმა ჰომოსექსუალები, შემდეგ კი ნარკომანები და ფსიქიურად არამდგრადი ადამიანები შეაფასა. ამასთან შეუწყნარებლობა მატულობს ასაკთან ერთად ყველას მიმართ, გარდა ფსიქიკურად არამდგრადი პირებისა“. ნ. სუმბაძე. თაობები და ღირებულებები. საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტი. თბილისი. 2012.

http://www.ipska.techtone.info/files/4313/4245/8451/Taobebi_da_Girebulebebi_-_Book_1.pdf

¹¹ ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ოფისის კვლევა უმცირესობების მიმართ მოსახლეობის განწყობებისა და დამოკიდებულებების შესახებ, ივნისი, 2011.

ლგბტ ჯგუფის მიმართ არატოლერანტულია, 2006 წელთან შედარებით, 57%-დან 78%-მდე გაიზარდა¹².

როგორც საერთო ევროპული, ისე ნაციონალური კვლევები აჩვენებს რამდენად არაერთგვაროვანია ლგბტ თემასთან დაკავშირებული საკითხებისადმი დამოკიდებულება ევროსაბჭოს წევრ ქვეყნებში. ეს განსხვავებულობა ორ მნიშვნელოვან ასპექტს ეფუძნება. პირველი ასპექტი უკავშირდება ეროვნულ, რელიგიურ და ტრადიციულ ფასეულობებს გენდერის, სექსუალობისა და ოჯახის საკითხებთან დაკავშირებით. მეორე ასპექტი საჯარო და პრივატული სფეროს აღქმასა და ლგბტ ჯგუფის ხილვადობას უკავშირდება¹³.

გენდერის, სექსუალობისა და ოჯახის საკითხებთან მიმართებაში, საქართველოში არსებული დამოკიდებულებები შეიძლება დახასიათდეს ღრმად პატრიარქალური, მასკულინობისა და ფემინურობის კონცეფციების ჩათვლით¹⁴.

რაც შეეხება საჯარო სივრცეში ლგბტ ჯგუფის ხილვადობას, მითიური თუ რეალური მსვლელობებს ლგბტ უფლებების დასაცავად, არაერთხელ გამოუწვევია ჰომოფობიური სიძულვილის ენის ტალღა მედიაში. საჯარო სივრცეში ლგბტ ადამიანების გამოჩენა ავტომატურად აღიქმება, როგორც „ჰომოსექსუალობის პროპაგანდა“. საჯარო სივრცის პურიფიკაცია ლგბტ ადამიანებისაგან დღემდე რჩება ერთ-ერთ მთავარ მობილიზაციურ სტრატეგიად, რომელსაც აქტიურად მიმართავენ როგორც რელიგიური ორგანიზაციების, ისე, ცალკეული პოლიტიკური ძალების წარმომადგენლები¹⁵.

ამგვარი ჰომოფობიური და სექსისტური გარემო მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთათვის, რათა იმოქმედონ თავიანთი უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად და მოითხოვონ თანასწორობა, როგორც საზოგადოების სრულუფლებიანმა და სრულფასოვანმა წევრებმა.

¹² 2006 წელს ფონდ ინკლუზივის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებით, ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა 57,5% საზოგადოების დამოკიდებულებას აფასებდა როგორც არატოლერანტულს; 24,2% თვლიდა, რომ საზოგადოება ინდიფერენტულია მათ მიმართ, 10% მიიჩნევდა, რომ საზოგადოება ტოლერანტული იყო (ლგბტ დისკრიმინაციის კვლევა საქართველოში. ფონდი ინკლუზივი. 2006.). 2012 წელს, „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფისა“ და ორგანიზაცია „იდენტობის“ ერთობლივმა კვლევამ აჩვენა, რომ ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა შორის იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც თვლის, რომ საზოგადოება მათ მიმართ არატოლერანტულია 78%-მდე გაიზარდა. გამოკითხულთა 15% დამოკიდებულებას აფასებს როგორც „უფრო არატოლერანტული ვიდრე ტოლერანტული“, 4% – „უფრო ტოლერანტული ვიდრე არატოლერანტული“, კითხვას არ უპასუხა გამოკითხულთა 3%-მა, ხოლო იმ ადამიანების რიცხვი ვინც საზოგადოების დამოკიდებულებას აფასებს, როგორც ტოლერანტულს, 1%-ზე ნაკლებია. ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობა საქართველოში. WISG. თბილისი. 2012. available at: http://women.ge/wp-content/uploads/2012/12/WISG_situation-of-lgbt-persons-in-Georgia_GEO-www.pdf

¹³ Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe. 2nd edition. Council of Europe. 2011. http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf

¹⁴ Study on Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Sociological Report: Georgia. COWI. 2011. available at: http://www.coe.int/t/commissioner/source/lgbt/georgiasociological_e.pdf

¹⁵ იხ. მაგალითად „ქრისტიან-დემოკრატი“ ლიდერის გამოსვლა 22 მაისის გამოსვლა პარლამენტში საკონსტიტუციო ცვლილებებთან დაკავშირებით <http://www.youtube.com/watch?v=0yflbSWF-K8&feature=plcp> ან „თავისუფალი საქართველოს“ წინასაარჩევნო კლიპი, სადაც წინასაარჩევნო დაპირებას „ავკრძალავთ ჰომოსექსუალობისა და სექტების აღვირახსნილ პროპაგანდას“ ფონად 17 მაისს, აიდაპო-სადმი მიძღვნილი მსვლელობის კადრები ადევს ფონად. <http://www.youtube.com/watch?v=L9HZljoglc>

ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ძალადობა ლგბტ პირთა მიმართ

საზოგადოების მკვეთრად მეგატიური განწყობა პირდაპირ აისახება ლგბტ ჯგუფის წევრებზე. 2012 წლის დისკრიმინაციის კვლევამ ლგბტ ჯგუფში აჩვენა, რომ გამოკითხულთა (გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 150-მა ადამიანმა) 32% ბოლო ორი წლის მანძილზე ერთხელ მაინც განუცდია ფიზიკური, 89,93%-ს კი ფსიქოლოგიური ძალადობა. საშუალოდ 134 რესპოდენტიდან, რომელსაც ფსიქოლოგიური ძალადობა განუცდია, 73.13% მსგავსი ფაქტები გადახდომია სამჯერ ან მეტჯერ, 13.43%-ს ორჯერ, ხოლო 13.43%-ს - ერთხელ. ამ მონაცემებს იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ თუკი ადამიანი ერთხელ აღმოჩნდა მოწყვლადი, მასზე განხორციელებული ფსიქოლოგიური ზეწოლა არ წყდება და ცოტა თუ ახერხებს ამ მანკიერი წრიდან თავის დაღწევას. ძალადობის ფორმებიდან რესპოდენტებმა გამოყვეს: სიტყვიერი შეურაცხყოფა (63%), დაცინვა, დამამცირებელი კომენტარები მათი მისამართით (84%), სიძულვილის ენის შემცველი წერილი მიუღია 20%-ს. ფიზიკური ძალადობის ყველაზე უფრო გავრცელებული ფორმებია ცემა (73%), სექსუალური ზეწოლა (14,6%) და სექსუალური ძალადობა (12,5%). ამასთან, კვლევაში მონაწილე 6-ივე რესპოდენტმა, რომელიც 16-18 წლამდე ასაკის კატეგორიას მიეკუთვნებოდა, აღნიშნა, რომ სკოლაში ხშირად გამხდარა ბულინგის მსხვერპლი.

ფიზიკური ძალადობის ფაქტების გავრცელებულობას ადასტურებს ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ოფისის კვლევა: „ფიზიკური ანგარიშსწორების საფუძველს ყველაზე ხშირად სექსუალური ორიენტაცია წარმოადგენს: რესპოდენტთა 54% ამბობს, რომ იშვიათად, მაგრამ მაინც ხდება ფაქტები, როდესაც ვინმეს ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებენ სექსუალური ორიენტაციის გამო. სექსუალური უმცირესობების მიმართ განსაკუთრებული დისკრიმინაციული განწყობების არსებობას ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ ყოველი მეოთხე რესპოდენტი (26%) იხსენებს ფაქტს, როდესაც ვინმემ თვითმკვლელობა სცადა მათ მიმართ სექსუალური ორიენტაციის ნიადაგზე განხორციელებული ძალადობის გამო“.¹⁶

მიუხედავად არსებული მდგომარეობისა, საკმაოდ დაბალია სამართალდამცავი ორგანოებისათვის მიმართვიანობის მაჩვენებელი. სამართალდამცავთა მიმართ უნდობლობის გარდა, კვლევებმა აჩვენა, რომ ქამინაუთის შიში მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა ამ ადამიანებისთვის საკუთარი უფლებებისათვის ბრძოლაში. მათ კარგად იციან - სტატუსის გამჟღავნების შემთხვევაში შეიძლება დაემუქროთ სახლის, ოჯახის, თავშესაფრის დაკარგვა, გახდნენ ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლნი¹⁷. 2010 წელს WISG-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ რესპოდენტთა 72.2%-ს ქამინაუთში ხელს საზოგადოების ნეგატიური დამოკიდებულება უშლის, რაც გამოიხატება უარყოფის, სოციალური იზოლაციის, მარგინალიზაციის შიშში¹⁸.

ამგვარად, საერთო დინამიკა შესაძლოა დახასიათდეს, როგორც მზარდი ჰომოფობიური განწყობა ქვეყანაში, რომელიც უშუალოდ აისახება ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობაზე ქვეყანაში.

ამგვარ სიტუაციაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სიძულვილის ენის ფართოდ გამოყენება ლგბტ პირთა მიმართ: ჯგუფის სტერეოტიპიზაცია, დაცინვა, მათი დახასიათება

¹⁶ იხ. ზევით 11.

¹⁷ იხ. ზევით 5.

¹⁸ სექსუალური და თვითდესტრუქციული ქცევების კვლევა ლბ ჯგუფში. WISG. 2010. თბილისი.

<http://women.ge/wp-content/uploads/2011/02/Sexual-and-Self-Deconstructive-behaviour-Among-LBT.pdf>

დევიანტებად, ავადმყოფებად. ღია თუ ფარული მოწოდებებია დისკრიმინაციისაკენ კიდევ უფრო აღვივებს საზოგადოებაში არსებულ არსებულ ნეგატიურ განწყობებს ჯგუფის მიმართ და ზრდის იმის რისკს, რომ ეს განწყობები ადვილად გადაიზარდოს ძალადობაში¹⁹.

მედია კვლევები

მედია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საზოგადოებრივ განწყობებზე ცალკეული სოციალური ჯგუფების მიმართ და გარკვეულწილად ასახავს კიდევაც მათ. 1996 წლიდან საქართველოში პერიოდულად ტარდება მედია-კვლევები, რომლებიც სწავლობდა მრავალფეროვნებისა და სხვადასხვა ჯგუფებთან (მათ შორის ჰომოსექსუალობასთან/ ჰომოსექსუალებთან) დაკავშირებული საკითხების გაშუქებას მედიაში. რაც შეეხება კონკრეტულად ჰომოფობიური სიძულვილის ენას, ამ თემაზე სულ რამდენიმე კვლევაა განხორციელებული. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უმეტესობა წარმოადგენს ბეჭდური მედიის კვლევას და არ ეყრდნობა ერთიან მეთოდოლოგიას. მიუხედავად ამისა, ყველა მათგანი მიგვანიშნებს ჰომოფობიური სიძულვილის ენის ფართოდ გამოყენების პრობლემაზე ქვეყანაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში გაძლიერდა სიძულვილის ენის კრიტიკა როგორც მარგინალიზებული ჯგუფების, ისე თავად მედიის წარმომადგენელთა მხრიდანაც.

ჰომოსექსუალობაზე საჯარო საუბარი ქართულენოვან მედია სივრცეში მხოლოდ 90-იანი წლებში, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიწყო. საბჭოთა პერიოდში არა თუ “განსხვავებულ” სექსუალურ ქცევაზე/იდენტობაზე, არამედ კულტურის მიერ დაშვებულ სექსუალობაზე საუბარიც კი მკაცრად იყო რეგლამენტირებული და მკაცრ იდეოლოგიურ კონტროლს ექვემდებარებოდა. საბჭოთა რეჟიმის მიერ შექმნილი მითი ჰომოსექსუალობის დასავლური წარმოშობის შესახებ, სხვა საბჭოურ მითებთან ერთად, ინერციით საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა და სექსუალობაზე ტაბუს მოხსნის შემდეგაც, 90-იანი წლების ქართულენოვან პრესაში ჰომოსექსუალობა სწორედ ამ კონტექსტში განიხილებოდა.

1998 წლიდან ნელ-ნელა იწყება ჰომოსექსუალის/ჰომოსექსუალობის, როგორც „უცხო“ ტრანსფორმაცია „ავადმყოფ“ „ჩვენად“. ჰომოსექსუალობის „პათოლოგიზაციის“ პროცესმა, რომელიც მედიაში, მოგვიანებით „სოციალურ დევიაციად“ გადაიქცა და კიდევ უფრო გაამყარა საზოგადოებაში არსებული ჰომოფობიური განწყობები.

ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების თემის პოლიტიზაციის კვალდაკვალ, “არატრადიციული სექსუალობა” პოლიტიკური სპეკულაციების საგანი გახდა. 1998-2003 წლებში, პოლიტიკური ძალაუფლების გადაწარმოების პარალელურად, შეიქმნა მითი “ცისფერთა შეთქმულების შესახებ”, რომლებიც ხელისუფლებაში მოსვლას გეგმავდნენ. 2005-06 წლების მედია ანალიზმა აჩვენა, რომ „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ, პანიკა “ცისფერთა შეთქმულების” შესახებ ჩაცხრა. სტატიებმა ჰომოსექსუალების/ ჰომოსექსუალობის შესახებ, სერიოზული გამოცემების პირველი გვერდებიდან ნელ-ნელა “ყვითელი პრესის” ფურცლებზე გადაინაცვლა.²⁰

¹⁹ 17 მაისს აიდაპოს საერთაშორისო დღისადმი მიძღვნილი მსვლელობის დარბევის ამსახველი ვიდეო და ფოტომასალა ხელმისაწვდომია ორგანიზაცია „იდენტობის“ ვებ-გვერდზე <http://www.identoba.org>

²⁰ ე. აღდგომელაშვილი. „სექსუალურ ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება მედიაში“ (ნოემბერი, 2011). მედიის განვითარების ფონდი. <http://www.mdfgeorgia.ge/index.php?menuid=16&lang=1&id=78>

თემის დეპოლიტიზაციის კვალდაკვალ მედიის დაინტერესება ლგბტ საკითხებით საგრძნობლად შეიცვალა, რაც აისახა არა მხოლოდ სტატიების ტონზე, არამედ რაოდენობაზეც. „მედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტის“ მიერ 2004-06 წლებში ჩატარებულმა კვლევამ, რომელიც სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში მრავალფეროვნების გაშუქების საკითხს სწავლობდა, აჩვენა, რომ სხვა ჯგუფებთან შედარებით, სექსუალური უმცირესობის საკითხები ყველაზე ნაკლებად შუქდებოდა სამივე ქვეყნის მედიის მიერ.²¹

შეფასების თვალსაზრისით, 2006 წლის მონიტორინგის მიხედვით, მასალების 65% ნეგატიური შინაარსის მატარებელი იყო, 35% კი - ნეიტრალურის. თანაფარდობა ნეგატიურ, ნეიტრალურ და პოზიტიურ შეფასებებს შორის მკვეთრად შეიცვალა 2007 წელს (ნეგატიური - 86%, პოზიტიური - 21%, ნეიტრალური - 4%). ნეიტრალურ შეფასებათა პროცენტული მაჩვენებლის კლების ხარჯზე მკვეთრად ნეგატიური/პოზიტიური ხასიათის შეფასებათა მატება, ერთი მხრივ, შეიძლება უკავშირდებოდეს ლგბტ ჯგუფის ხილვადობის გაზრდას. მეორე მხრივ, ეს დამოკიდებულება მკაფიოდ ასახავს იმ პოლიტიკურ და სოციო-კულტურული მოვლენების დასაწყისსაც, რომელიც დღეს ქვეყანაში ხდება. შეფასებათა ამგვარი გადანაწილება ერთგვარად აირეკლავს კრიზისული პერიოდისათვის დამახასიათებელ ფასეულობათა და ღირებულებათა პოლარიზაციის პროცესს²².

მიუხედავად იმისა, რომ თემით დაინტერესება განუხრელად იზრდება, პოლიტიკური და სოციალური კრიზისის ახალი ტალღის პარალელურად, 2008 წლიდან დღემდე, შეფასების დინამიკა თითქმის არ შეცვლილა (პოზიტიური მერყეობს 6-8%-მდე, ნეიტრალური - 16-22%-მდე, ნეგატიური კი - 60%-დან 70% მდე).

2011-12 წლებში „ინტერნიუს-საქართველოს“ მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, სექსუალური უმცირესობის თემის გაშუქებისას ნეგატიური ტონი მკვეთრად იმატებს - თუკი მონიტორინგის პირველ ეტაპზე საერთო მასალის 27% იყო მხოლოდ ნეგატიური, მესამე კვარტლის ანგარიშში შეიმჩნევა ამ მაჩვენებლის მკვეთრი ზრდა - 69%-მდე ნეიტრალურის კლების ხარჯზე²³.

მასალების თვისობრივი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ამის მიზეზი ისევ თემის პოლიტიზაციაში უნდა ვეძიოთ: ჰომოსექსუალობასთან დაკავშირებული საკითხებით მანიპულაცია და მისი გამოყენება პოლიტიკური ოპონენტების მარკირებისათვის დღეს ისევე აქტუალურია, როგორც 1999-2003 წლებში²⁴.

როგორც 1999-2003, 2005-2006, 2007-2011 წლების მედიის ანალიზმა აჩვენა, ლგბტ საკითხით პრესის დაინტერესება არათანმიმდევრულ ხასიათს ატარებს და ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების პიკი ემთხვევა ქვეყანაში მიმდინარე ძალაუფლების გადანაწილების პროცესებს. ამასთან, აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში

²¹ Media Diversity Institute, Press Coverage of Minority Groups in the South Caucasus, 2004-06;

²² ე. ადდგომელაშვილი. ჰომოსექსუალობის რეპრეზენტაცია ქართულენოვან მედიაში. 2006.

http://women.ge/wp-content/uploads/2011/04/media-analysis_homophobia_un.pdf

²³ „ეთნიკური, რელიგიური და სექსუალური უმცირესობების გაშუქება პრესაში“. „ინტერნიუსი - საქართველო“. მონიტორინგის პირველი (1 მაისი - 31 ივლისი, 2011), მეორე (1 სექტემბერი - 30 ნოემბერი, 2011) და მესამე კვარტალური ანგარიშები (1 დეკემბერი 2011 - 29 თებერვალი 2012).

http://www.media.ge/sites/www.media.ge/files/internews_media_monitoring_report_1_may-31_july_2011_geo_0.pdf;

http://www.media.ge/sites/www.media.ge/files/media_monitoring_report_1_september_-_30_november_2011_geo.pdf;

http://www.media.ge/sites/www.media.ge/files/media_monitoring_report_1_december_2011_-_29_february_2012_geo.pdf;

²⁴ ე. ადდგომელაშვილი. სექსუალური ორიენტაციასთან/გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება მედიაში (მაისი, 2011). მედიის განვითარების ფონდი.

<http://www.mdgeorgia.ge/index.php?menuid=16&lang=1&id=54>

მნიშვნელოვნად იცვლებიან ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების ძირითადი ადრესანტები. შესაბამისად, იცვლება კონტექსტიც, რომელშიც ჰომოსექსუალობა განიხილება და მობილიზაციური სტრატეგიებიც, რომლითაც ხდება ჰომოსექსუალობის პრობლემატიზაცია.

1999-2003 წლებში, ჰომოსექსუალობის „პრობლემად“ ქვევას მეტ-ნაკლებად რაციონალური არგუმენტებით ცდილობდნენ (მაგ. არსებული ჰომოფობიური მოსაზრებების გასამყარებლად მედია მისთვის სასურველ ექსპერტებსა და სპეციალისტებს მიმართავდა). დღეს „განსხვავებული“ სექსუალობის პრობლემატიზაციისათვის საკმარისად მიიჩნევა „შეუთავსებლობა/წინააღმდეგობა ქართულ და მართლმადიდებლურ ტრადიციებთან“²⁵. დისკურსის ამგვარი ცვლა უშუალოდ არის დაკავშირებული ეკლესიის, როგორც სოციალური ინსტიტუტის, გავლენის ზრდასა და ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში მის აქტიურ ჩარევასთან²⁶.

დისკურსზე გავლენას ახდენს ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური კულტურაც: საბჭოთა კავშირის ავტორიტარული რეჟიმის საკმაოდ ცალსახა და გამოკვეთილი დამოკიდებულება განსხვავებულობისადმი ყველაფრის უნიფიცირების მცდელობაში გამოიხატებოდა. განსხვავებულობა აღიქმებოდა არა როგორც მრავალფეროვნების გამოხატულება, არამედ როგორც სახელმწიფოს მონოლითურობის, საზოგადოების ჰომოგენურობის წინააღმდეგ მიმართული საფრთხე. სამწუხაროდ, ამგვარი დისკურსი დღესაც აქტუალურია ჩვენს პოლიტიკურ სივრცეში, რაც „უცხო“ რეალური შინაარსის არტიკულაციისათვის საკმაოდ მწირ შესაძლებლობას იძლევა. წინასაარჩევნო პროცესში სწორედ უმრავლესობის სახელით ლაპარაკი და „უცხო“, „განსხვავებულის“ მტრის ხატად ქვევა წარმოადგენს პოლიტიკური ჯგუფების მთავარ სტრატეგიას.

წინა არჩევნებზე ხელისუფლებისათვის ამგვარი „მტრის“ როლს ტერიტორიული „უცხო“, რუსეთი ასრულებდა, რომელიც ემუქრება ქვეყნის მთლიანობას, ეკონომიკურ კეთილდღეობასა და პოლიტიკურ უსაფრთხოებას. შესაბამისად, პოლიტიკური ოპონენტების მარკირებაც „მოღალატეებად“ და „რუსეთის აგენტებად“ ამავე დისკურსში ხდება.

თავის მხრივ, ოპოზიციური ძალები ხელისუფლებისაგან ნეგატიური ხატის შექმნით ცდილობდნენ ელექტორატის მობილიზაციას. ოპოზიციის ერთი ნაწილის მიერ კონტრ-დისკურსიული პროპაგანდა „ქართველობა-მართლმადიდებლობა-ტრადიციების“ გარშემო

²⁵ 2010 წელს, ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მიერ ლგბტ უფლებებთან დაკავშირებული რეზოლუციის განხილვის წინ, სხვადასხვა რელიგიურმა გაერთიანებებმა საქართველოში ერთობლივი განცხადება გაავრცელეს: „იგეგმება „სექსუალური ორიენტაციის ნიადაგზე დისკრიმინაციის და სქესის იდენტიფიკაციის“ კანონპროექტის განხილვა, რომელიც ჰომოსექსუალიზმის, ბისექსუალიზმისა და სხვა სექსუალური გადახრების ლეგალიზებას გულისხმობს. ამავე სესიაზე გამოტანილი იქნება დოკუმენტი, რომელიც აბორტს წარმოგვიდგენს, როგორც ქალის უფლებასა და ოჯახის დაგეგმვის საშუალებას... შეუძლებელია, ევროპა, რომელიც უძველესი ქრისტიანული სამყაროს ნაწილს წარმოადგენს და რომლის კულტურაც მთლიანად რელიგიური ნიშნით არის განმსჭვალული, ევროსაბჭოს მაღალი ტრიბუნლიდან ხმას აძლევდეს ისეთი მოვლენის ჩვეულებრივ ნორმად ქვევას, როგორც არის სექსუალური გადახრები. ჰომოსექსუალიზმი, ბისექსუალიზმი და სხვა მსგავსი ქმედებანი არა მარტო ქრისტიანობაში, არამედ ყველა ტრადიციულ რელიგიაში უდიდეს ცოდვად არის მიჩნეული, რადგან იგი ადამიანის გადაგვარებას, მის სულიერ და ფიზიკურ დაავადებებს იწვევს“.

საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოში წმიდა საყდრის სადესპანოს, საქართველოში სომხური სამოციქულო ეკლესიის ეპარქია, ქვეყანაში მთავარი რაზინის მოვალეობის შემსრულებლის და სრულიად კავკასიის მუსლიმანთა სამმართველოს სრულუფლებიანი წარმომადგენლის ერთობლივი განცხადება. 29 იანვარი, 2010

²⁶ ე. ადდგომელაშვილი. იდეოლოგიური ჰომოფობია. ჟურნალი სოლიდარობა. 2009 №3(30). http://tolerantoba.ge/tolerantoba_jurnali/30.pdf

ტრიალებს. პოლიტიკური ოპონენტის/ოპონენტების მარკირება ჰომოსექსუალად, დადანაშაულება ჰომოსექსუალობის პროპაგანდაში ამ შემთხვევაში გამოიყენება ერთი მხრივ როგორც გამაძლიერებელი ეფექტი ხელისუფლების წარმომადგენელთაგან „უცხო“ კონსტრუირების პროცესში და მეორე მხრივ – „უცხოთაგან“ მომავალი საფრთხის გენერალიზებისათვის, რომელიც მთელ ქვეყანას ემუქრება²⁷.

მიუხედავად იმისა, რომ რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები ადრესანტთა ყველაზე მცირერიცხოვან ჯგუფს წარმოადგენენ, დისკრიმინაციული და შეურაცხმყოფელი ტერმინოლოგიის გამოყენების სიხშირის თვალსაზრისით სწორედ ისინი ლიდერობენ. მათი მობილიზაციური სტრატეგიები ძირითადად საჯარო სივრცის „ცოდვისაგან განწმენდისკენ“ არის მიმართული. ამგვარი სტრატეგიის საბოლოო ბენეფიტი სიმბოლური ძალაუფლების მოპოვებაა, რათა გაზარდონ საკუთარი გავლენის სფერო²⁸. დისკურსიული ანალიზი აჩვენებს, რომ მათი რიტორიკა მკვეთრად პოლიტიზებულია. საბჭოთა კავშირის დროინდელი პროპაგანდის მსგავსად, ჰომოსექსუალობა ცალსახად აღიქმება როგორც „დასავლური მოვლენა“ და მჭიდროდ უკავშირდება რელიგიურ ლიდერთა ანტი-დასავლურ, ანტი-ლიბერალურ დისკურსს.

პოლიტიკოსებისა და რელიგიური გაერთიანებების წარმომადგენელთა გარდა, მესამე მნიშვნელოვანი აქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გავრცელებაზე და კონტექსტზე, თავად მედია-საშუალებების წარმომადგენლები არიან. სიძულვილის ენის გამოყენების სიმძიმის მიხედვით შესაძლოა შემდეგნაირად დალაგდეს:

- ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა სტერეოტიპიზაცია (მაგ. ყველა გეი ფემინური მამაკაცი, ხოლო ლესბოსელი – მასკულინური ქალია)
- ლგბტ ადამიანების დამამცირებელ კონტექსტში მოხსენიება (დეჰუმანიზაცია, დეინდივიდუალიზაცია, დამამცირებელი მეტასახელებით მოხსენიება);
- ლგბტ ადამიანების ნეგატიური ხატის შექმნა (ადამიანების დისკრედიტაციის მიზნით მითითებები მათ კავშირზე სოციალურ დევიაციებთან);
- ადამიანების არასრულფასოვნების მტკიცება მორალური, ფსიქოლოგიური და სხვ. თვალსაზრისით;
- ჯგუფის/ჯგუფის წარმომადგენელის დადანაშაულება საზოგადოებაზე ნეგატიური გავლენის მოხდენაში;
- დადანაშაულება ლალატში, ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების მცდელობაში, დომინირება პოლიტიკის, შოუ-ბიზნესის ან სხვა სფეროში);
- შეფარული და/ან პირდაპირი მოწოდებები ძალადობისა და დისკრიმინაციისკენ (მაგ. ძალადობისა და დისკრიმინაციის ისტორიული მაგალითების, ჰომოფობიური პოზიციის იდეოლოგიური, მორალური თუ სხვა რამ მიზეზით გამართლება);
- უშუალო მოწოდებები ძალადობისაკენ კონკრეტული პირების მითითებით ან ზოგადად, ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენელთა წინააღმდეგ და ა.შ.);

გარდა ამისა, მედიისათვის მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება:

²⁷ იხ. ზევით 24.

²⁸ „ტოტალიტარული სახელმწიფოს მორალისტური დისკურსისაგან განსხვავებით, რომელიც, აკრძალული თემებისაგან საჯარო სივრცის დაცვის გარდა, „დანაშაულის“ აღმოფხვრისა და დამნაშავეთა „გამოსწორებისკენ“ იყო მიმართული, დღევანდელი ნეომორალისტების მთავარ მიზანს საჯარო სივრცის „ცოდვისაგან განწმენდა“ წარმოადგენს. მორალური საზღვარი სწორედ ის გამყოფია, რომელმაც საჯარო სივრცეში არსებული ურთიერთობები უნდა დაარეგულიროს – ვის, როგორ და რამდენი ხნით აქვს უფლება იარსებობს საჯარო სივრცეში და ვის –საერთოდ უნდაჩამოერთვას ამის უფლება“. ე. ადდგომელაშვილი. იდეოლოგიური ჰომოფობია. ჟურნალი სოლიდარობა. 2009 №3(30). http://tolerantoba.ge/tolerantoba_jurnali/30.pdf

- ტერმინოლოგიის არასწორი გამოყენება (მაგ. გენდერული იდენტობის ნაცვლად შესაძლოა იხმარონ სექსუალური იდენტობა, ერთმანეთისგან ვერ ანსხვავებენ ჰომოსექსუალობასა და ტრანსგენდერობას ან ტრანსვესტიზმს);
- ჰომოფობიური შინაარსის ტექსტების ციტირება კომენტარის ან სარედაქციო შენიშვნის გარეშე, როდესაც ძნელია გამოარჩიო რესპოდენტის ტექსტი ჟურნალისტის მოსაზრებისაგან ან რედაქციის პოზიციისაგან;
- სუბიექტის სექსუალურ ორიენტაციაზე მინიშნება ან ხაზგასმა, მაშინ, როდესაც მასალის შინაარსი არ მოითხოვს ამას;

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არის პოზიტიური ცვლილებებიც – 2008 წლიდან მედიაში უკვე გვხვდება ჰომოფობიური სიძულვილის ენის კრიტიკაც. 2010 წელს, ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის საბჭომ მიიღო პირველი სარჩელი ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენებასთან დაკავშირებით და დაადგინა ჟურნალისტის მიერ ეთიკის ნორმების დარღვევა. 2011 წლიდან ლგბტ საკითხები უფრო და უფრო ხშირად განიხილება ადამიანის უფლებათა კონტექსტში²⁹.

მედია კვლევებთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ იშვიათი გამონაკლისების გარდა, სიძულვილის ენის მონიტორინგი ძირითადად ბეჭდურ მედიაში ხორციელდება. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ელექტრონული მედიის მომხმარებელთა წილი ბაზარზე შეუდარებლად მაღალია ვიდრე ბეჭდვითი მედიისა³⁰ და იმავდროულად ინტერნეტის მომხმარებელთა რაოდენობა საქართველოში განუხრელად იზრდება (მათ შორის იმათიც, ვინც ინტერნეტს ახალი ამბების მისაღებად იყენებს), აუცილებელი და საჭირო ხდება როგორც მონიტორინგის არეალის, ისე, შესაბამისად, რეკომენდაციების ადრესანტთა ჯგუფის გაფართოება.

მედიის რეგულაციის მექანიზმები საქართველოში

როგორც ზემოთქმულიდან ჩანს, ჰომოფობიური სიძულვილის ენის ფართოდ გამოყენება ქართულენოვან მედიაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება. საქართველოს კანონმდებლობა ამგვარ ქმედებას არ კრძალავს. ეს საკითხი რეგულირდება კანონით „მაუწყებლობის შესახებ“³¹, მედიის თვითრეგულირების მექანიზმების – მაუწყებელთა

²⁹იხ. ზევით 20.

³⁰ 2009 წლის კვლევის მიხედვით, ინფორმაციის მიღების ძირითად წყაროდ ტელევიზიას მოსახლეობის 86% ასახელებს (საქართველოს მედიის სიღრმისეული კვლევა: შედეგების შეჯამება. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი (CRRC), ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი. თბილისი, 2009.

http://www.epfound.ge/files/geo_media_research_report_ge_4.pdf). 2011 წელს კი ეს მაჩვენებელი – 82% –ს უტოლდება (საქართველოს მედია: მოსახლეობის შეფასება და განვითარების პერსპექტივები. ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდი. თბილისი, 2012. http://www.epfound.ge/files/media_report_final_geo_print_2_4.pdf).

ამასვე ადასტურებს „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველოს“ მიერ ჩატარებული კვლევა: „ქვეყანაში მრავალი რადიოსადგური, გაზეთი, ჟურნალი და ახალი ამბების სააგენტო ფუნქციონირებს, მაგრამ მათი გავლენა სატელევიზიო არხების გავლენას ბევრად ჩამოუვარდება.“. ეროვნული ანტიკორუფციული სისტემის ანალიზი: მედია სექტორი. საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო. 2011.

<http://transparency.ge/nis/ka/2011/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%90>

³¹ მაგ. საქართველოს კანონით მაუწყებელთა შესახებ: „იკრძალება ისეთი პროგრამების გადაცემა, რომლებიც რაიმე ფორმით რასობრივი, ეთნიკური, რელიგიური ან სხვაგვარი შუღლის გაღვივების, რომელიმე ჯგუფის დისკრიმინაციის ან ძალადობისკენ წაქეზების აშკარა და პირდაპირ საფრთხეს ქმნის“; ასევე „იკრძალება ისეთი პროგრამების გადაცემა, რომლებიც მიმართულია პირის ან ჯგუფის ფიზიკური შესაძლებლობის, ეთნიკური კუთვნილების, რელიგიის, მსოფლმხედველობის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის ან სხვა თვისებისა თუ სტატუსის გამო შეურაცხყოფისაკენ, დისკრიმინაციისაკენ ან ამ თვისებისა თუ სტატუსის განსაკუთრებული ხაზგასმისაკენ, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ეს აუცილებელია პროგრამის შინაარსიდან გამომდინარე და

ქვევის კოდექსის³² და ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიით, რომლებშიც ჩამოყალიბებულია მრავალფეროვნების გაშუქების პრინციპები (მოიცავს როგორც სქესს, ისე სექსუალურ ორიენტაციას) ისევე, როგორც დისკრიმინაციული, შეურაცხმყოფელი განცხადებების გავრცელების შემთხვევაში ჟურნალისტის ეთიკური პასუხისმგებლობის საკითხებს³³.

ჰომოფობიური სიძულვილის ენაზე რეაგირების პრაქტიკის თვალსაზრისით არსებობს როგორც ნეგატიური, ისე პოზიტიური გამოცდილება. თუმცა, ამ შემთხვევათა თანაფარდობა გვიჩვენებს, რომ რეგულაციის არსებული მექანიზმები ხშირ შემთხვევაში არაეფექტურია ჰომოფობიური სიძულვილის ენასთან საბრძოლველად. პოზიტიური გამოცდილების თვალსაზრისით აღსანიშნავია ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის საბჭოს რეაგირება ქეისზე „ფონდი ინკლუზივი ალექსანდრე ელისაშვილის წინააღმდეგ“, სადაც საბჭომ დაადგინა ჟურნალისტის მიერ ქარტიის მე-7-ე მუხლის დარღვევა³⁴ და ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის რეაგირება გადაცემა „დილა მშვიდობისა საქართველოს“ წამყვანების ჰომოფობიურ რეპლიკებზე³⁵. უპასუხოდ დარჩა ორგანიზაცია „იდეტობის“ სხვა საჩივრები რუსთავი 2-ისა და ტელეკომპანია „იმედის“ მიმართ³⁶, თუმცა, აშკარა იყო „მაუწყებელთა ქვევის კოდექსის“ უხეში დარღვევა.

რეაგირებასთან დაკავშირებით, გარკვეულ პრობლემას ქმნის ისიც, რომ ბეჭდური გამოცემების უმრავლესობა, რომელიც განსაკუთრებით გამოირჩევა ქსენოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენების თვალსაზრისით, არ არის ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის ხელმძღვრერი³⁷.

პრობლემად რჩება პოლიტიკოსთა მიერ საჯაროდ გაკეთებული ჰომოფობიური შინაარსის მქონე განცხადებებზე რეაგირების საკითხიც. უმეტეს შემთხვევაში, ასეთი ფაქტები საერთოდ რეაგირების გარეშე რჩება. ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს 2012 წლის 22 მაისს, გიორგი თარგამაძის საპარლამენტო გამოსვლაზე დეპუტატების გამოხმაურება, რომელშიც „ქრისტიან-დემოკრატების“ მიერ შემოთავაზებული წინადადება ანტიკონსტიტუციურად, თავად პარტიის ლიდერის გამოსვლა კი ჰომოფობიურად

მიზნად ისახავს არსებული შუღლის ილუსტრირებას.“ საქართველოს კანონი მაუწყებელთა შესახებ, მუხლი 56. პუნქტი 2–3. https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=32866

³² მაუწყებელთა ქვევის კოდექსის IX თავი, 31–33 მუხლები.

http://www.mdfgeorgia.ge/contentimage/legislation/mauckebelta_kcevis_kodeqsi.pdf

³³ „ჟურნალისტს უნდა ესმოდეს მედიის მიერ დისკრიმინაციის წახალისების საფრთხე; ამიტომ ყველაფერი უნდა ილანოს ნებისმიერი პირის დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად რასის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმოშობის საფუძველზე ან რაიმე სხვა ნიშნით.“ ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია. მუხლი 7.

http://mediasabcho.blogspot.com/search/label/ჟურნალისტური_ეთიკის_ქარტია

³⁴ ქეისის შინაარსი და საბჭოს გადაწყვეტილება <http://mediasabcho.blogspot.com/2010/07/blog-post.html>

³⁵ ორგანიზაცია „იდეტობისათვის“ მიწერილ წერილში (05.01.2011.), ტელეკომპანიის ხელმძღვანელობამ განაცხადა, რომ მაშინვე მოახდინა რეაგირება თანამშრომელთა ჰომოფობიურ რეპლიკებზე და საყვედური გამოუცხადა.

³⁶ „იდეტობა“ ტელეკომპანიებს „რუსთავი 2“-სა და „იმედს“ უჩივის. media.ge. 10.03.2012.

http://www.media.ge/stories/identoba_telekompaniebs; „საჩივარი „რუსთავი 2“-ის გადაცემა "The ვანოს შოუს" წინააღმდეგ“. ნეტგაზეთი. 24.05.2012. <http://www.netgazeti.ge/GE/105/law/9960/>

³⁷ ორი წლის წინ, ქარტიის საბჭო, წესდებაში შესაბამისი ცვლილების შეტანის მოთხოვნით გამოვიდა, რათა გაიფართოვოს უფლებამოსილება, რომლის საფუძველზეც შეუძლია განიხილოს „განცხადება, რომელიც ეხება იმ პირის მიერ ჟურნალისტური ეთიკის ნორმების დარღვევას, რომელიც არ არის ქარტიის წევრი“. ასეთ შემთხვევაში, ქარტია შეუმუშავებს და გავრცელებს ტექსტს რომელშიც მიუთითებს არაწევრის მიერ ეთიკის ნორმების დარღვევაზე ან დარღვევის არარსებობაზე, თუმცა, გადაწყვეტილების მიღება ასეთ შემთხვევაში არ მოხდება. [ქარტიის საბჭო მანდატის გავრცელებას ითხოვს](http://www.matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=32866). 19.12.2011

შეაფასეს.³⁸ უკეთეს შემთხვევაში, უფლებათადაცვითი ორგანიზაციები საჯარო განცხადებებით ეხმაურებიან ასეთ ფაქტებს³⁹. ზოგ შემთხვევაში კი ცდილობენ შემოვლითი გზები მოძებნონ⁴⁰.

შეიძლება ითქვას, რომ რელიგიურ ლიდერთა საჯარო ჰომოფობიურ გამოსვლებს, თითქმის რეგულარული ხასიათი აქვს. თუკი მედიის წარმომადგენელთა და პოლიტიკოსთა ჰომოფობიური გამონათქვამებზე რეაგირების ცალკეული შემთხვევებზე საუბარი მაინც შეგვიძლია, რელიგიურ ლიდერთა აგრესიული ჰომოფობიური რიტორიკის შესაბამისად შეფასების პრეცედენტი ჯერ-ჯერობით არ არსებობს.

პრობლემად რჩება ინტერნეტ-სივრცეში ჰომოფობიური სიძულვილის ენასთან დაკავშირებული პრობლემების რეგულაციის საკითხებიც. ინტერნეტ-ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარებისა და რეგულაციის მექანიზმების არაეფექტურობის გამო, ბოლო პერიოდში შეიმჩნევა ტენდენცია, რომ სწორედ ინტერნეტ-სივრცე ხდება ექსტრემისტული იდეების გავრცელებისა და სიძულვილის ენის გამოყენების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო.

³⁸ “ქდმ საკონსტიტუციო ცვლილებების ინიციატივით გამოდის ლგბტ-ის აქტივობების შემდეგ“. პორტალი სივილ ჯორჯია, თბილისი / 22 მაი.'12. <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=25490>

³⁹ მაგალითისათვის იხ. „ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობის“ მიერ წარმოდგენილ საკონსტიტუციო ცვლილებები დისკრიმინაციულია“. <http://women.ge/2012/06/04/cristiandemocrats/>; ომბუდსმენის განცხადება ქრისტიან-დემოკრატების მიერ შემოთავაზებულ საკონსტიტუციო ცვლილებებზე. (<http://www.ombudsman.ge/index.php?page=1001&lang=0&id=1503>)

⁴⁰ საია (საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია) ლადო სადღობელაშვილის წინააღმდეგ, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2010 წლის 25 მაისი გადაწყვეტილება საქმეზე N. 3/2069-10. ქეისის აღწერა შეგიძლიათ იხილოთ ანგარიშში: Study on Homophobia, Transphobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Legal Report: Georgia by independent researcher Ana Natsvlshvili. COWI. 2010. http://www.coe.int/t/commissioner/source/lgbt/georgialegal_e.pdf

სხვა ქვეყნების გამოცდილება

საერთაშორისო სტანდარტები და მექანიზმები

გამოხატვის თავისუფლება მრავალი საერთაშორისო დოკუმენტით არის დაცული. მიუხედავად ამისა, არსად, არც ერთ ქვეყანაში სიტყვის თავისუფლება არ ითვლება აბსოლუტურად. შეზღუდვების საფუძველთა ჩამონათვალი განსხვავდება ერთმანეთისაგან ქვეყნების მიხედვით. განსხვავებული პრაქტიკა არსებობს სიძულვილის ენის რეგულაციის თვალსაზრისითაც.

სიტუაციას ართულებს ისიც, რომ არ არსებობს „სიძულვილის ენის“ ერთიანი, საყოველთაო დეფინიცია. ევროპის საბჭოს R(97)20 რეკომენდაციაში სიძულვილის გამოხატვის შესახებ, ტერმინი "სიძულვილის გამოხატვა" განმარტებულია, როგორც „გამოხატვის ყველა ფორმა, რომელიც ავრცელებს, მოუწოდებს, განამტკიცებს ან ამართლებს რასობრივ სიძულვილს, ქსენოფობიას, ანტისემიტიზმსა თუ სხვა სახის სიძულვილს, რომელიც დაფუძნებულია შეუწყნარებლობაზე, მათ შორის უმცირესობების, მიგრანტებისა და იმიგრანტული წარმომავლობის პირთა წინააღმდეგ აგრესიული ნაციონალიზმისა და ეთნოცენტრიზმის, დისკრიმინაციისა და ძალადობის ფორმით გამოხატულ შეუწყნარებლობაზე“.⁴¹

ცალკე პრობლემაა საერთაშორისო სტანდარტების ნაკლებობა, რომელშიც სექსუალური ორიენტაცია და გენდერული იდენტობა ჩართული იქნებოდა, როგორც დისკრიმინაციის საფუძველი. მაგალითად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის აუცილებლობა (განსაკუთრებით რასისტული და ქსენოფობიური განცხადებების შემთხვევაში) ბევრ საერთაშორისო დოკუმენტშია ასახული⁴². მაგრამ, ისევე, როგორც R(97)20 რეკომენდაცია სიძულვილის გამოხატვის შესახებ, პირდაპირ არ საუბრობს სექსუალურ ორიენტაციასა და გენდერულ იდენტობაზე, როგორც სიძულვილის გამოხატვის საფუძველზე ცალკეული პირების ან ჯგუფის მიმართ.

⁴¹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, რეკომენდაცია R (97) 20, 30 ოქტომბერი 1997, დანართი. (მედიასთან დაკავშირებული ევროპის საბჭოს სამართლებრივი აქტების კრებული. ევროპის საბჭო, 2004. თბილისი, გვ.188). <http://www.coe.int/t/dgap/tbilisi/archives/downloads/compendium.pdf>

⁴² საერთაშორისო პაქტი *სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ*. მუხლი 20 („ყოველგვარი ეროვნული, რასობრივი ან რელიგიური შუღლის გაღვივებისაკენ მიმართული გამოსვლა, რაც წარმოადგენს დისკრიმინაციის, მტრობის ან ძალადობის წაქეზებას, უნდა აიკრძალოს კანონით.“). https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1398335; საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ, მუხლი.4 (კანონით დასჯად ქმედებად აცხადებენ ისეთი იდეების გავრცელებას, რომლებიც ემყარება რასობრივ უპირატესობასა და ზიზღს, რასობრივი დისკრიმინაციის ყოველგვარ წაქეზებას და ასევე ძალადობის აქტებს ან წაქეზებას ისეთი აქტებისაკენ, რომლებიც მიმართულია ნებისმიერი რასისა და კანის ფერის ან ეთნიკური წარმოშობის მქონე ჯგუფის წინააღმდეგ, და ასევე ყოველგვარი დახმარების. მათ შორის ფინანსური დახმარების აღმოჩენას რასისტული ქმედებების მიზნით; ბ) აცხადებენ კანონსაწინააღმდეგოდ და კრძალავენ ორგანიზაციებს, და ასევე ორგანიზებულ და ყოველგვარ სხვა პროპაგანდისტულ საქმიანობას, რომლებიც წაახალისებენ რასობრივ დისკრიმინაციას და უბიძგებენ მისკენ, აღიარებენ დანაშაულად ასეთ ორგანიზაციებსა და ასეთ საქმიანობაში მონაწილეობას;)

http://www.parliament.ge/files/1359_21958_339510_rasobrividiskriminaciisyvelaformislikvidaciisSesaxe.pdf; ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ (ECRI) ასევე მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს მოახდინონ სიძულვილის გამოხატვის ყველა ფორმის კრიმინალიზაცია რასობრივი, ეთნიკური, რელიგიური ჯგუფების ან მის წევრთა მიმართ. ECRI General Policy Recommendation 1. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n1/Rec01en.pdf; აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ECRI-მ ორჯერ მიმართა საქართველოს სიძულვილის ენის კრიმინალიზაციის რეკომენდაციით (მეორე (13.02.2007) და მესამე (15.06.2010) მოხსენებები საქართველოს შესახებ. ბმულები შეგიძლიათ იხილოთ შესაბამისად <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Georgia/GEO-CbC-III-2007-2-GEO.pdf> და <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Georgia/GEO-CbC-IV-2010-017-GEO.pdf>).

მიუხედავად ამისა, რიგ შემთხვევებში, მაგ. ევროპის მინისტრთა საბჭოს პასუხებში შეკითხვებზე სიძულვილის გაღვივებასთან დაკავშირებით სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე, სწორედ R(97)20 რეკომენდაციის ციტირებას ახდენს და ავრცელებს მას ლგბტ ჯგუფის წარმომადგენლებზეც.⁴³

კულტურათაშორისი დიალოგის თეთრ ფურცელში⁴⁴, ისევე როგორც ევროპის საბჭოს მიერ მომზადებულ სახელმძღვანელოში სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით ცალსახადაა მითითებული, რომ ჰომოფობიური სიძულვილის ენა ასევე ხვდება სიძულვილის ენის კატეგორიაში.⁴⁵

გარდა ამისა, მინისტრთა კომიტეტის CM/Rec(2010)5 რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოების მიმართ სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ზომების მიღების შესახებ, სიძულვილის ენაზე საუბრისას პირდაპირ მიუთითებს R(97)20 რეკომენდაციის გამოყენების მიზანშეწონილობაზე ჰომოფობიური სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით⁴⁶.

რაც შეეხება სასამართლო მიდგომას, ევროპის სასამართლომ არაერთხელ იმსჯელა და გამოიტანა გადაწყვეტილება, რომ ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლი არ ფარავს სიძულვილის გამოხატვას. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქმე „ვექდელანდი და სხვები შვედეთის წინააღმდეგ“. ეს პირველი საერთაშორისო საქმეა, რომელიც ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენებას ეხება. განმცხადებლებმა საშუალო სკოლაში გაავრცელეს ლიფლეტი, რომელშიც ჰომოსექსუალობა მოხსენიებული იყო როგორც „დევიანტური სექსუალური მიდრეკილება“, რომელსაც „მორალურად დამანგრეველი ეფექტი აქვს საზოგადოებაზე“. ლიფლეტში ჰომოსექსუალები დადანაშაულები იყვნენ ასევე „აივ-შიდსის გავრცელებასა“ და „პედოფილიის მნიშვნელობის (როგორც საფრთხის) შემცირების ლობირებაში“. შვედეთის სასამართლომ ჰომოსექსუალთა მიმართ ლიფლეტში გამოთქმული მოსაზრებები შეურაცხმყოფლად მიიჩნია. ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებით ლიფლეტში გამოთქმული მოსაზრებები სერიოზულ და წინასწარგანწყობებზე დაფუძნებულ ბრალდებებს წარმოადგენდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ტექსტი არ შეიცავდა პირდაპირ მოწოდებას ძალადობისაკენ, ევროპული სასამართლო დაეთანხმა შვედეთის სასამართლის მიერ გამოტანილი განაჩენს და ჩათვალა, რომ ის არ ეწინააღმდეგებოდა კონვენციის მე-10 მუხლს. სასამართლო გადაწყვეტილებაში ასევე ხაზგასმულია, რომ „დისკრიმინაცია სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე ისეთივე სერიოზული დანაშაულია, როგორც დისკრიმინაცია რასის, წარმოშობის ან კანის ფერის გამო“. ⁴⁷

⁴³ იხ. მინისტრთა საბჭოს კომიტეტის პასუხები: საპარლამენტო ასამბლეის დოკუმენტი N12030, მიღებულია მინისტრთა საბჭოს მოადგილეთა N1066 შეხვედრაზე 2009 წლის 23 სექტემბერს (ჰომოსექსუალთა უფლებები რუსეთში). <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC12030.htm> და საპარლამენტო ასამბლეის დოკუმენტი N11557, მიღებულია მინისტრთა საბჭოს მოადგილეთა N1023 შეხვედრაზე 2008 წლის 2 აპრილს (შევრებისა და თავისუფლების შეძლევასთან დაკავშირებით ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი და ტრანსგენდერი ადამიანებისათვის ლიტვაში). <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/workingdocs/doc08/edoc11557.htm>

⁴⁴ White Paper on Intercultural Dialogue adopted at the 118st session of the Committee of Ministers, 7 May 2008, para. 133. http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf

⁴⁵ Anne Wehere, Manual on hate speech, Council of Europe. 2009. <http://book.coe.int/ftp/3342.pdf>

⁴⁶ მინისტრთა კომიტეტის CM/Rec(2010)5 რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოების მიმართ სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ზომების მიღების შესახებ. http://www.coe.int/t/dg4/lgbt/Source/RecCM2010_5_GEOR.pdf

⁴⁷ Vejdeland and others v. sweden. (Application no. 1813/07). <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-109046>

სიძულვილის ენის კრიმინალიზაცია და სასამართლო პრეცედენტები

ზოგ სახელმწიფოში მოქმედებს კანონი სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის შესახებ, რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლებრივ დევნას სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე სიძულვილის გამოხატვის გარკვეული ფორმების შემთხვევაში. მაგ. ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიაში, ბელგიაში, გერმანიაში, დანიაში, დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოში, ესტონეთში, ესპანეთში, ირლანდიაში, ისლანდიაში, კანადაში, ლიტვაში, ნორვეგიაში, პორტუგალია, რუმინეთში, სამხრეთ აფრიკაში, საფრანგეთში, ფინეთში, შვეიცარიაში, ჰოლანდიაში სიძულვილისაკენ, ძალადობისა და დისკრიმინაციისაკენ წაქეზებას სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე კანონი აკვალიფიცირებს როგორც სისხლის სამართლის დანაშაულს.⁴⁸ სერბეთში კანონი საჯარო ინფორმაციის შესახებ კრძალავს ისეთი იდეების, ინფორმაციის ან მოსაზრებებისა გავრცელებას, რომლებიც ახალისებს დისკრიმინაციას, სიძულვილს ან ძალადობას სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე ჯგუფის ან პიროვნების მიმართ. ფუნდამენტურ უფლებათა სააგენტოს (FRA) მონაცემებით იმ ქვეყნების რიცხვი ევროპაში, სადაც სიძულვილის ენა კრიმინალიზებულია და ფარავს ლგბტ ჯგუფსაც, წლიდან წლამდე იზრდება.⁴⁹

თუმცა, ზოგ ქვეყანაში კანონის მიღებამდეც არსებობდა სასამართლო პრეცედენტები, რომლებიც ადასტურებდნენ თანასწორობის, ღირსებისა და არადისკრიმინაციის პრინციპების მნიშვნელოვანებას. მაგ, ჰოლანდიის უმაღლესი სასამართლოს მიერ 1990 წელს მიღებული გადაწყვეტილება საქმეზე, რომელიც ჰომოფობიურ სიძულვილის ენას გამოყენებას ეხება რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელთა მიერ. ჰოლანდიის უმაღლესმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ თანასწორობის პრინციპის მნიშვნელოვანებამ ამ შემთხვევაში გადაწონა სხვა უფლებები.⁵⁰ დიდ ბრიტანეთში, სადაც სიძულვილის ენის რეგულაცია სამი სხვადასხვა აქტით ხორციელდება, სასამართლოს გადაწყვეტილება ჰარი ჰემონდის საქმესთან დაკავშირებით, რომელიც დემონსტრაციაზე ჰომოფობიური შინაარსის პლაკატით გამოსვლისათვის დააკავეს და გაასამართლეს, დიდი ხნის განმავლობაში იქცა საჯარო განხილვებისა და დებატების იბიექტად⁵¹. სასამართლოს გადაწყვეტილებაში, რომელმაც დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა „საზოგადოებრივი წესრიგის აქტის“ მე-5 მუხლის დარღვევას, ხაზგასმული იყო „საზოგადოების ყველა ფენისა და ჯგუფების მიმართ ტოლერანტობის გამომჟღავნების სოციალური საჭიროება“. FRA-ს 2008 წლის ნაციონალურ რეპორტში, რომელიც გერმანიაში ლგბტ ადამიანთა მდგომარეობას აღწერს, მოყვანილია რამდენიმე ქეისი, რომელიც ჰომოფობიური სიძულვილის ენას ეხება. ერთი მათგანი ეხება

⁴⁸ Homophobia, transphobia and discrimination on ground of sexual orientation. Comparative legal analysis. FRA. 2010. http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-2011-Homophobia-Update-Report_EN.pdf

⁴⁹ *ibid.*

⁵⁰ Van Zijl v. Goeree, (1990) RvdW Nr.41 (HR Neth). ერთ-ერთმა რელიგიურმა ჯგუფმა გამოაქვეყნა სტატია „სოდომია ყველგანა“, რომელშიც აივ-შიდსი აღწერილი იყო, როგორც „ჰომოსექსუალობის შედეგი“, ხელისუფლება კი დადანაშაულებული იყო ქვეყნის დანგრევაში“ (იგულისხმებოდა ჰომოსექსუალობის ლეგალიზაცია). ქეისი აღწერილია სტატიაში: Astrid A.M. Mattijssen & Charlene L. Smith, *Dutch Treats: The Lessons the U.S. Can Learn from How the Netherlands Protects Lesbians and Gays*, 4 Am. U. J. Gender & L. 303 (1995-1996).

⁵¹ 2001 წლის 13 ოქტომბერს, ქუჩის დემონსტრაციის დროს ჰარი ჰემონდს ეჭირა პლაკატი, რომლის ეწერა: „ისეო მშვიდობაა! ისეო ცოცხალია! ისეო ჩვენი უფალია! შეაჩერე ამორალობა! შეაჩერე ჰომოსექსუალობა! შეაჩერე ლესბოსელობა!“. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2001 წელს, როდესაც ინციდენტს ჰქონდა ადგილი, „საზოგადოებრივი წესრიგის აქტი“ ჯერ კიდევ არ მოიცავდა სექსუალურ ორიენტაციას, როგორც სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის საფუძველს. საფუძველთა ჩამონათვალში შესაბამისი ცვლილება მხოლოდ 2010 წელს შევიდა.

მამაკაცს, რომელიც ქუჩაში გამვლელს მოუწოდებდა ჰომოსექსუალების განადგურებისაკენ ატომური იარაღით, შარვლიან ქალებს კი „მეძავეს“ უწოდებდა. სასამართლომ ეს გამონათქვამები შეაფასა, როგორც ადამიანის ღირსების წინააღმდეგ მიმართული და ბრალდებულს სამი თვით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა. მეორე შემთხვევაში, მამაკაცმა საკუთარი მანქანის ფანჯარაზე გამოაკრა წარწერა: „შეაჩერეთ ცდების ჩატარება ცხოველებზე. გამოიყენეთ ამისათვის პედოფილები, ლტოლვილები და გეები“. სასამართლომ სლოგანი შეაფასა, როგორც დისკრიმინაციული და შეურაცხმყოფელი საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ.⁵²

კანადაში სიძულვილის ენა რეგულირდება კანადის სისხლის სამართლის კოდექსითა და ადამიანის უფლებათა აქტის საფუძველზე. სხვა გარემოებებთან ერთად, კანონში კონკრეტულად არის გაწერილი აკრძალვის საფუძველები, რომელშიც მითითებულია სექსუალური ორიენტაციაც⁵³. სასამართლო გადაწყვეტილებებს შორის განსაკუთრებით საინტერესოა ანტი-გეი აქტივისტის ბილ უოტკოტის საქმე, რომელსაც ბრალი ედებოდა 2001-02 წლებში ჰომოფობიური შინაარსის პამფლეტების გავრცელება. პამფლეტში ჰომოსექსუალები მოხსენიებულნი იყვნენ როგორც „სოდომიტები“ და „ბავშვების გამრყენელები“. 2005 წელს, სასამართლომ ის დამნაშავედ სცნო, თუმცა უოტკოტმა გადაწყვეტილება უმაღლეს სასამართლოში გაასაჩივრა 2010 წელს. ის იმით იმართლებს თავს, რომ „მისი სიტყვები მიმართული იყო არა გეების, არამედ გეი აქტივიზმის წინააღმდეგ.“ რამდენად შესაძლებელია სექსუალური ქცევა განიხილო სექსუალური ორიენტაციისაგან დამოუკიდებლად, ამ საკითხზე კანადის უმაღლეს სასამართლოს ჯერ არ უმსჯელია.⁵⁴

სიძულვილის ენის მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულებაა აშშ-ში, სადაც სიტყვის თავისუფლება კონსტიტუციის პირველი შესწორებითაა დაცული. სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლებიც ზღუდავს გარკვეულ გამონათქვამებსა და სჯის მათ ავტორებს იშვიათობას წარმოადგენს. როგორც წესი, ასეთი გადაწყვეტილებები მხოლოდ მაშინ მიიღება თუ საფრთხე მყისიერია⁵⁵.

ამასთან, აშშ-ში საკმაოდ მკაცრია სხვადასხვა პროფესიული გაერთიანებების ეთიკური სტანდარტები. 1964 წლის სამოქალაქო უფლებების აქტი⁵⁶, რომლის მე-7 მუხლი კრძალავს დისკრიმინაციას სამუშაო ადგილზე სხვადასხვა საფუძველზე საშუალებას იძლევა დაისაჯოს დამსაქმებელი სამუშაო ადგილზე სიძულვილის ენის წახალისებისათვის. დასაქმების თანაბარი შესაძლებლობების კომისიამ (EEOC) 2012 წელს გააფართოვა დისკრიმინაციის აკრძალვათა საფუძველების არსებული ჩამონათვალი და ამჟამად ის მოიცავს სექსუალურ ორიენტაციასა და გენდერულ იდენტობასაც⁵⁷. აშშ-ს 350-მდე უნივერსიტეტსა და კოლეჯში მოქმედებს კოდექსი, რომელიც არეგულირებს სიძულვილის ენის გამოყენებას⁵⁸. თუმცა, აღნიშნული კოდექსის გამოყენება სასამართლოში საკმაოდ

⁵² Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation – Germany, FRA National Report, 2008. http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-hdgs0-NR_DE.pdf

⁵³ შესაბამისი სასამართლო ქეისები შეგიძლიათ იხილოთ სტატიაში: Canadian laws against homosexual “hate speech”. Vanderbilt journal of transnational law [Vol. 38:443.] <http://narth.com/docs/PrivilegeofSpeechClausen090.pdf>;

⁵⁴ Egale Canada. annual report. 2010-11. http://archive.egale.ca/extra%5CEC_AnnualReport_2011.pdf

⁵⁵ მაგ. აშშ-ს უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969) <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/444/case.html>

⁵⁶ Civil Rights Act of 1964. Title 7. <http://www.eeoc.gov/laws/statutes/titlevii.cfm>

⁵⁷ The EEOC Rules That Transgender Discrimination Is Sex Discrimination: The Reasoning Behind That Decision. <http://verdict.justia.com/2012/05/01/the-eeoc-rules-that-transgender-discrimination-is-sex-discrimination>

⁵⁸ Korwar, Arati. War of Words: Speech Codes at Colleges and Universities in the United States, *Freedom Forum*, 1995.

პრობლემატურია კონსტიტუციის პირველი შესწორების გამო⁵⁹. ამის გამო, 80-იანი წლებიდან მოყოლებული „სიტყვის თავისუფლება vs სიძულვილის ენა“ ინტენსიური აკადემიური დებატების წყაროდ იქცა.

მედიის თვითრეგულაციის მექანიზმები

პროფესიული მედია გაერთიანებები განსკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ჟურნალისტური ეთიკის სტანდარტების დაცვას. როგორც ამ ტიპის სტანდარტების უმრავლესობა, აშშ-ში მოქმედი ორგანიზაციების სტანდარტები არ წარმოადგენს გამონაკლისს და ყველა მათგანი შეიცავს მითითებებს „სიძულვილის გამოხატვის შეზღუდვას“ და ცალკეული ჯგუფების სტერეოტიპიზაციისაგან (მათ შორის სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე) თავის არიდების საჭიროებაზე⁶⁰. სიძულვილის ენის გავრცელების მასშტაბების მიუხედავად, პროფესიონალთა რეკომენდაციები კონგრესისათვის სიძულვილის ენის რეგულაციის მექანიზმებთან დაკავშირებით საკმაოდ ფრთხილია და ძირითადი აქცენტი საგანმანათლებლო საქმიანობასა და სიძულვილის ენის საჯარო დამოხაზე კეთდება⁶¹.

დისკრიმინაციის საფრთხეები და ცალკეული ჯგუფების სტერეოტიპიზაციისაგან თავის არიდება მკაფიოდ არის გაწერილი *ჟურნალისტური ეთიკის სტანდარტებში* იმ ქვეყნებშიც, სადაც სიძულვილის ენა კანონით ისჯება. ამ მხრივ, სანიმუშოდ ითვლება ბრიტანეთის მედია საბჭოს (PCC) გამომცემელთა ეთიკის კოდექსი, სადაც ყველაზე მკაფიოდ არის გაწერილი ანტიდისკრიმინაციული ნორმები და პრაქტიკები⁶².

მედია საბჭოები მედიის თვითრეგულაციის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული მექანიზმია, რომელიც თითქმის ყველა დემოკრატიულ ქვეყანაში არსებობს იმისდა მიუხედავად კრიმინალიზებულია თუ არა ქვეყანაში სიძულვილის ენა. მედია საბჭოებს შეუძლიათ მიიღონ და განიხილონ საჩივრები ჟურნალისტური ეთიკის კოდექსის დარღვევასთან დაკავშირებით. როგორც წესი, საბჭოების კომპეტენცია რეაგირების თვალსაზრისით, შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებითა და განცხადებით შემოიფარგლება, რისთვისაც ისინი ხშირად ხდებიან კრიტიკის ობიექტები არაფექტურობისათვის.⁶³ ზოგიერთ ქვეყნებში საბჭოს უფრო ფართო მანდატი აქვს. ასეთ ქვეყნებში მედია საბჭოები განიხილება როგორც სასამართლოს ალტერნატივა. ზოგან, მაგალითად შვედეთში, მედია საბჭოს შეუძლია ფულადი ჯარიმაც დააკისროს გამოცემას ჟურნალისტური ეთიკის კოდექსის დარღვევისათვის⁶⁴.

⁵⁹ რელევანტური ქეისები შეგიძლიათ იხილოთ შემდეგ ბმულზე:

http://www.firstamendmentonline.org/Petition/..%5C/speech/pubcollege/..%5C..%5C/speech/pubcollege/cases_resources_summary.aspx

⁶⁰ მაგ. იხილეთ „პროფესიონალ ჟურნალისტთა საზოგადოების“ ეთიკის კოდექსი.

<http://www.spj.org/pdf/ethicscode.pdf>

⁶¹ იხ. NTIA–ს მიერ მომზადებული ანგარიში The Role of Telecommunications Hate Crimes .NTIA. 1993.

<http://www.ntia.doc.gov/legacy/reports/1993/TelecomHateCrimes1993.pdf>

⁶² UK Press Complaints Commission. Editors' Code of Practice. para.12. <http://www.pcc.org.uk/cop/practice.html>

⁶³ Miklós Haraszti. The Media Self-Regulation Guidebook. OSCE. Vienna 2008. <http://www.osce.org/fom/31497>

⁶⁴ მომჩივანი თავდაპირველად პრეს–ომბუდსმენს მიმართავს, რომელიც მთელ ბეჭდურ მედიას უძღვება. თუ დადგინდა ჟურნალისტური ეთიკის ნორმების დარღვევა, საქმე მედია საბჭოს გადაეგზავნება, რომელსაც შეუძლია დააჯარიმოს რედაქცია. საინტერესოა, რომ ასეთ შემთხვევაში ფულადი ჯარიმა მედია საბჭოს ანგარიშზე ირიცხება. თუკი მომჩივანს არ აკმაყოფილებს მხოლოდ მორალური კომპენსაცია, მან სასამართლოს უნდა მიმართოს.

დიდ ბრიტანეთში მედია საჩივრების კომისიის (PCC) გადაწყვეტილება შესაძლოა გასაჩივრდეს სასამართლოში. თუმცა, სასამართლო არ ეხება სარჩელის შინაარსობრივ მხარეს და მხოლოდ პროცედურულ ნაწილს ამოწმებს.

ზოგ ქვეყანაში ფუნქციონირებს *პრეს-ომბუდსმენის ინსტიტუტი*, რომელსაც მედია საბჭოს წევრების მსგავსად, თავად მედია გაერთიანებების წარმომადგენლები ირჩევენ. არსებობს პრეს-ომბუდსმენის პოზიციის შემოღების გამოცდილებაც თავად მედია-გამოცემების შიგნით, რაც დამატებით ხარჯებთანაა დაკავშირებული და ნაკლებ ეფექტურად ითვლება. ზოგან, მაგალითად შვედეთში მედია-ომბუდსმენის ინსტიტუტის პარალელურად მედია საბჭოც (PON) ფუნქციონირებს. ცხადია, დამოუკიდებელი მედია საბჭოები, რომელთაც საჩივრების უფრო მეტი რაოდენობის მიღება და განხილვა შეუძლიათ, უფრო ეფექტურია.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირ შემთხვევაში მედია საბჭოებიცა და პრეს-ომბუდსმენებიც ბეჭდვითი მედიის რეგულაციას ახდენს. ტელე-რადიო მაუწყებელთა საქმიანობას კი სპეციალური სამაუწყებლო კომისია და ცალკე კოდექსი არეგულირებს.

სიძულვილის ენის კრიმინალიზაციის მოწინააღმდეგეთა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი არგუმენტი იმაში მდგომარეობს, რომ საკანონმდებლო ზომების მიღება უდაოდ შეამცირებს სიძულვილის გამოვლინებას მაგრამ სამართლებრივ რეგულაციას არ შეუძლია დაძლიოს და დაუპირისპირდეს თავად ჰომოფობიის პრობლემას საზოგადოებაში. გარდა ამისა, ენა საკმაოდ მოქნილი ინსტრუმენტია და ყოველთვის შესაძლებელია სიძულვილის გამოვლინების იმგვარი ვუალიზაცია, რომელიც არ მიესადაგება სიძულვილის გამოვლინების კანონით განსაზღვრულ დეფინიციებს. შესაბამისად, მათი აზრით მნიშვნელოვანია აქცენტის გაკეთება ტოლერანტობის კულტურის განვითარებაზე, ლგბტ ჯგუფების გაძლიერებასა და სპეციალურ საგანმანათლებლო პოლიტიკაზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

როგორც ზემოთქმული გვიჩვენებს, სიძულვილის ენის რეგულაციის საკითხებისადმი მიდგომა საკმაოდ განსხვავებულია სხვადასხვა ქვეყანაში როგორც საკანონმდებლო, ისე სასამართლო პრაქტიკისა და თვითრეგულაციის მექანიზმების დონეზე. თუმცა, სიძულვილის ენის კრიმინალიზაცია ან მედიის თვითრეგულაციის მექანიზმების განვითარება არ წარმოადგენს სიძულვილის ენასთან დაპირისპირების ერთადერთ გზას. ფართო საგანმანათლებლო ღონისძიებები, ტოლერანტობის კულტურის განვითარების ხელშეწყობა, მუდმივი მონიტორინგი და საჯარო რეაგირება ჰომოფობიური სიძულვილის ენის გამოყენებაზე (განსაკუთრებით პოლიტიკოსთა მხრიდან) საკმაოდ გავრცელებული პრაქტიკაა და მისი ეფექტურობას ბევრი ევროპული ქვეყნის მაგალითი ადასტურებს⁶⁵.

ამასთან, გასათვალისწინებელია როგორც ჰომოფობიური სიძულვილის ენის ფართოდ გამოყენებასა და რეაგირებასთან დაკავშირებული პრობლემები (განსაკუთრებით ლგბტ ჯგუფის მიმართ საზოგადოებაში არსებული ნეგატიური წინასწარგანწყობების ფონზე), ისე მედია გარემო და სიძულვილის ენის კრიმინალიზაციასთან დაკავშირებული საფრთხეები.

სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისას ყოველთვის არსებობს საშიშროება, რომ ეს აკრძალვები სახელმწიფომ სათავისოდ გამოიყენოს. ასეთ შემთხვევაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ქვეყანაში არსებული მედია-გარემო როგორც სამართლებრივი, ისე პრაქტიკული მდგომარეობის თვალსაზრისით.

„საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველოს“ ანგარიშის მიხედვით: „მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს მეტად პროგრესული და ლიბერალური კანონმდებლობა აქვს მედია-ორგანიზაციების შექმნისა და ფუნქციონირების სფეროში, პრაქტიკაში მედია კვლავაც არასაკმარისად გამჭვირვალე, ანგარიშვალდებული და დამოუკიდებელია“.⁶⁶ Freedom House, რომლის რეიტინგშიც საქართველოს 111-ე ადგილი უჭირავს 197 ქვეყანას შორის, ქვეყანაში მედიის მდგომარეობას აფასებს როგორც „ნაწილობრივ თავისუფალს“⁶⁷; 2009 წლის შემდეგ მდგომარეობის გაუარესებაზე მიუთითებს ორგანიზაციის „რეპორტიორები საზღვრებს გარეშე“ 2011–12 წლების ანგარიში⁶⁸; IREX-ის 2012 წლის “მედიის მდგრადობის ინდექსის” მიხედვით, საქართველოში სიტუაცია წინა წელთან შედარებით მცირედით გაუმჯობესდა, თუმცა სომხეთთან და აზერბაიჯანთან შედარებით ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვს⁶⁹. სხვადასხვა ანგარიშებში დაფიქსირებულია მედიასა და ჟურნალისტებზე ჟურნალისტებზე ზეწოლის ფაქტები, სატელევიზიო მედია-საშუალებებზე კონტროლის დამყარება მთავრობის მომხრე ბიზნესმენების მიერ მათი შესყიდვის გზით და სხვ. არსებული მდგომარეობა გვაიძულებს, განსაკუთრებული სიფრთხილით მოვეკიდოთ სახელმწიფოს მხრიდან ყოველგვარი სამართლებრივი ჩარევის პერსპექტივას მედიის საქმიანობაში.

⁶⁵ იხ. ზევით 45.

⁶⁶ ეროვნული ანტიკორუფციული სისტემის ანალიზი: მედია სექტორი. საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო. 2011.

<http://transparency.ge/nis/ka/2011/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%90>

⁶⁷ Freedom of the Press 2012. Breakthroughs and Pushback in the Middle East (selected data from freedom house’s annual press freedom index). p.13. Freedom House. 2012.

<http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Booklet%20for%20Website.pdf>

⁶⁸ World press freedom index 2011–2012. Reporters Without Border. 2012.

http://en.rsf.org/IMG/CLASSEMENT_2012/C_GENERAL_ANG.pdf

⁶⁹ Media sustainability index 2012. IREX Georgia. 2012.

http://www.irex.org/system/files/u105/EE_MSI_2012_Georgia.pdf

არსებული საფრთხეების შეფასების საფუძველზე, ამ ეტაპზე მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მუშაობა მედიის თვითრეგულაციის მექანიზმების დახვეწა, რელევანტურ დოკუმენტებში დისკრიმინაციის საფუძველთა ჩამონათვალის გაფართოება, ტოლერანტობის ხელშეწყობასთან დაკავშირებულ სამოქმედო გეგმებში ლგბტ ჯგუფების ჩართვა, ფართო საგანმანათლებლო ღონისძიებები სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით და სხვ.

კერძოდ:

- სიძულვილის ენის შეფასების ალგორითმებისა და კრიტერიუმების უნიფიკაცია;
- ჰომოფობიური წინასწარგანწყობების სიღრმისეული კვლევა;
- სპეციალური გაიდლაინების მომზადება ჟურნალისტებისათვის ლგბტ საკითხების არადისკრიმინაციულად გასაშუქებლად და მისი პოპულარიზაცია;
- მონიტორინგის სუბიექტთა არეალის გაფართოება (ტელევიზია, რადიო, ინტერნეტ-გამოცემები);
- სიძულვილის ენის აქტორების იდენტიფიკაცია;
- მონიტორინგის უწყვეტობის უზრუნველყოფა;
- ჟურნალისტური ეთიკის საბჭოს მანდატის გაფართოება;
- ჟურნალისტური ეთიკის საბჭოს საქმიანობის პოპულარიზაცია;
- ჟურნალისტური ეთიკის საბჭოს მიერ კონკრეტული დისკრიმინაციული ქეისების განხილვაში მოწვეული ექსპერტების ჩართვა;
- საჯარო დაწესებულებებში თვითრეგულირების მექანიზმებისა და ეთიკის კოდექსების დახვეწა;
- პოლიტიკოსთა პასუხისმგებლობის გაზრდის მიზნით, შესაბამისი ცვლილებების შეტანა საარჩევნო კოდექსში, კანონში „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“, პარლამენტის ქცევის ეთიკის კოდექსში;
- ტოლერანტობის ხელშეწყობისა და დისკრიმინაციის დამლევის სამოქმედო გეგმებსა და პროგრამებში ლგბტ საკითხების ჩართვა;
- ფართო საგანმანათლებლო კამპანიების დაგეგმვა და განხორციელება სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით;